

CEZAYİR MİZAB VADİSİ ÜZERİNDEKİ TOPLUMSAL ÇEKİŞME

“

On birinci yüzyılın ortalarında Hicaz'dan göç eden birkaç aile ve özel olarak da Ben-i Selam, zaten büyük ölçüde Müslümanlaşmış bir Kuzey Afrika ile karşılaşmıştır. Bölgenin yerlisi olan Berberiler bile İslam'ı benimsemiş ve İbâdî mezhebine göre ibadet etmeye başlamışlardır.

”

Abdenmour Toumi

Uzman, ORSAM

Mozabite ve Cha'amba toplulukları arasında tekrarlanan kavgalar, Kuzey Afrika bölgesinin İslamlaşma sürecinde yaşanan tarihi vakalarla sınırlanmaz. On birinci yüzyılın ortalarında Hicaz'dan göç eden birkaç aile ve özel olarak da

Ben-i Selam, zaten büyük ölçüde Müslümanlaşmış bir Kuzey Afrika ile karşılaşmıştır. Bölgenin yerlisi olan Berberiler bile İslam'ı benimsemiş ve İbâdî mezhebine göre ibadet etmeye başlamışlardır.

Modern Haricilik ve İbadiler

İbâdilik, Hariciliğin ılımlı bir koludur ve siyasi muhalefet hareketi olarak İslam'ın erken dönemlerinde Hz. Ali ve Şam Valisi Muaviye b. Ebi Süfyan arasında bugün Rakka civarında kalan bölgede gerçekleşen Siffin Savaşı'nda hakemlik (tahkim) olayı sonrasında ortaya çıkmıştır.

Emeviler dönemi İbâdî doktrininin önde gelen savunucularından birisi Abdullan b. İbad el-Temimi'dir. İbâdî doktrini öncelikle Arap Yarımadası'nın güneyinde yayılmıştır. Sonrasında ise Kuzey Afrika Berberileri arasında yayılmış ve burada Abdurrahman b. Rüstem tarafın-

dan başkenti Tâhert olan Rüstemiler Devleti kurulmuştur.

Fatımilerin bölgede hakimiyet kurarak İbâdileri bölgeden çıkarmasına kadar geçen süreçte, 130 yıl kadar Kuzey Afrika'da hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Bugün Umman başta olmak üzere Libya, Tunus ve Cezayir'de özellikle de Mizab Vadisi'nde ve vadinin Sahra Çölü'ne uzanan vahasında varlıklarını sürdürmektedirler.

Kabileler ve Ticaretin Ehemmiyeti

Cezayir'de Mizab Berberi grubu ve Cha'amba Arap kabilesi arasında çıkan anlaşmazlık, mezhep ve etnik anlaşmazlıklardan ziyade, tarım alanları ve iş sahaları hakkındadır. İki grup arasında kronik bir hal alan bu anlaşmazlık, ekonomi ve iş sahasında kimin hâkim olacağı ile ilgilidir.

“

Tarihçiler, İbâdilerin Kuzey Afrika'daki kabile kökenlerine matuf olarak banışçı bir yapıda olduklarını belirtmektedirler. Djama'a olarak bilinen sosyal yönetim uygulamalarında Berberilerinkiyle güçlü bir benzerlik gösteren belirli demokratik değerlere sahiptirler.

”

Ekonomi ve iş alanı odaklı bu anlaşmazlık bazı saldırgan Cezayir gazeteleri ve Fransız medyasında belirtildiği gibi insan hakları merkezli değildir. Sosyal adaletsizliğin ve ırk kökenli ekonomik dezavantajların mevcudiyeti inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak Cha'amba Arap kabile üyelerinin çoğunluğu le Pouvoir sistemindedir ve Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN – Front de Libération Nationale) oligarkları ile sisteme sadık kabilelerin bölgesel siyasi nüfuzundan faydalanmaktadır. Ancak bu kayırmacı durum ülkenin orta ölçekli kasabaları ile büyük şehirlerinde özellikle de Grand Alger bölgesinde yaşamaya devam eden ve küçük aile işletmele-

rinde faaliyet gösteren Mozabitler'in marjinalleşme ve dışlanma tehdidi hissetmelerine sebep olmaktadır.

Tarihçiler, İbâdilerin Kuzey Afrika'daki kabile kökenlerine matuf olarak banışçı bir yapıda olduklarını belirtmektedirler. Djama'a olarak bilinen sosyal yönetim uygulamalarında Berberilerinkiyle güçlü bir benzerlik gösteren belirli demokratik değerlere sahiptirler.

Şehir merkezli yerel işletmelerin yönetimi, yerleşik Djama'a sistemi ile o kadar çok benzerlik içeriyordu ki, sonuç olarak bu uygulamayı dini inançlarının bir parçası olarak benimsemişlerdir. Bugün hala devam eden bu uygulama son zamanlarda yaşanan çatışmaların ana nedenlerinden biridir.

Mozabitler ticarete hayati önem verseler de Mağrip el-Kaidesi'nin Libya, Nijer ve Mali'deki varlığı ve IŞİD ile Batı Afrika Birlik ve Cihat Hareketi'nin (MUJAO) Sahara'nın güneyindeki varlığı, Mozabitlerin ticari faaliyetlerine engel olmaktadır.

İş dünyası ve ticaretteki bu yetenekleri, Mozabitlerin ve Cha'ambaların önemli miktarda servet biriktirmesine katkı sağlamıştır. Mozabi-İbadiler gündelik hayatta gösteriş ve lükse kati surette karşı çıkmışlardır. Mesela Ghardaia şehrinde, diğer binalardan yüksek yeni bir bina inşa etmek yasaklanmıştır. Servetlerini gelecekte kullanmak için biriktiren İbâdiler, bir gün Müslüman dünyanın hâkimi olacaklarına ve İmamlığı ihya edeceklerine inanmaktadırlar.

Cezayir Bağımsızlık Savaşı (1954-1962) süresince Mozabitler, FLN'nin askeri kanadı olan Ulusal Kurtuluş Ordusu'na (ALN – Armée de Libération Nationale) sağladıkları desteklerle savaşa büyük katkı sağlamışlardır. ALN'nin askeri liderleri için Ghardia ve diğer Mozabit köyleri çevresinde gerilla savaşı yürütmek, bölgenin kutsallığı ve coğrafi şartlar sebebiyle mümkün olmamıştır.

Ayrıca Cezayir Milli Marşı Gase-men (Yemin Olsunki) Mizab bölgesinde doğmuş, Müftü Zekerya tarafında yazılmıştır. Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasından sonra Cha'amba, FLN Partisi'nin Mizab Vadisi'ndeki varlığını tasdik etmiştir. Böylece Mozabitler buradaki küçük ticari aktivitelerine ile endüstriyel üretimlerine devam ederek bölgenin kalkınmasına katkıda bulunurken, kendi inançlarına uygun olarak da bu bölgede yaşamaya devam etmişlerdir.

Sonrasında iki grup arasındaki çatışmalar, 80'li yılların başında şiddetlenmiştir. Bazı analistler o dönemde kökten İslamcılığın yükselişini hatırlatsa da 90'lı yılların başında İslami Selamet Cephesi (FIS – Le Front Islamique du Salut) Cezayir'de fiziksel bir güç olarak ortaya çıkmış; devamında etnik ve mezhepsel unsurlar sorunu gündeme gelmiştir. Sonrasında İslamcı partinin ikinci lideri Ali Beldhaj Mizab'a giderek Ghardaia'da bulunan büyük İbâdi camisinde Cuma namazı kıldırmıştır. Bu olay İslamcı partiden gelen üst düzey bir onay olarak görülürken, aynı zamanda Malekitler ve İbâdiler arasında da ulusal birliğin işareti olarak yorumlanmıştır. Ayrıca söz

konusu olay, Mizab Vadisi'nin mezhepçi ve etnik olmadığını göstermiştir.

“

Berber-İbadi gruplar ile Arap kabileleri arasında siyasi gerilim yaşanmaktadır. Bu etnik protesto hareketi, bölgenin yerel sesi olan insan hakları aktivisti Dr. Kamel Eddine Fekhar tarafından yürütülmüş; kendisinin muhalif kimliği, olayların ulusal manşetlere taşınmasını sağlamıştır.

”

Marjinalleşen Araplar ve Mozabitler

Başkent Cezayir'in 300 mil güneyinde bulunan Ghardaia şehrinde, Araplar ve Mozabitler arasında arazi merkezli süregelen bir çatışma bulunmakta ve Berber-İbadi gruplar ile Arap kabileleri arasında siyasi gerilim yaşanmaktadır. Bu etnik protesto hareketi, bölgenin yerel sesi olan insan hakları aktivisti Dr. Kamel Eddine Fekhar tarafından yürütülmüş; kendisinin

muhalif kimliği, olayların ulusal manşetlere taşınmasını sağlamıştır. Dr. Fakhar, geçen yıl mart ayında,

Hirak Hareketi'nde oynamış olduğu rolün devlet tarafından güvenliğe aykırı bulunması gerekçeyle göz altına alınmıştır. Yargılanmasını beklerken sürdürmüş olduğu açlık grevinin ellinci gününde ise bulunduğu hapisshanede hayatını kaybetmiştir.

Dr. Fakhar, barışçıl Hirak Hareketi sürecinde liderleri Paris'te bulunan Kabyle Otonomi Hareketi'nin (MAK) dillendirmiş olduğu hassas noktalar olan etnik ve mezhepsel azınlıklar konusuna temas etmiştir. Kemal Eddine Fekhar'ın grubu, ülkenin güney sınırında devam eden karışıklığın Cezayir'i istikrarsızlaştıracağını ve idari özerkliğe

yol açabileceğini düşünerek kendilerinden önce 2000'li yıllarda bölgenin radikal gruplarının takip etmiş olduğu patikayı takip etmeye çalışmıştır.

“

İki grup arasındaki etnik ve mezhepsel anlaşmazlıklar giderek şiddete evirilmekte ve kökeninde de Mozabitler ve Arapların siyasi olarak marjinalleşmesi yatmaktadır.

”

Her iki toplumun liderleri de hukuki düzenin üstünlüğüne inanmaktadırlar. Dolayısıyla bu çatış-

malar kalıcı tahkim ve önleme süreci ile Djama'a modeli örnek alınarak çözülebilecektir. Böyle bir süreç 2000'li yılların başında ülkenin kuzey doğusunda bulunan Kabyle bölgesinde kurulan süreç ile benzer nitelikte olacaktır.

İki grup arasındaki etnik ve mezhepsel anlaşmazlıklar giderek şiddete evirilmekte ve kökeninde de Mozabitler ve Arapların siyasi olarak marjinalleşmesi yatmaktadır. Burada cevaplanması gereken sosyolojik soru, söz konusu toplulukların bu bölgede ekonomik varlık ve sürdürülebilirlik arayışları sırasında ortaya çıkan sosyo-ekonomik taleplerine dayanmaktadır. ■